
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

לנוכח פני המודרנה: מבוא לתולדות היהודים בעת החדשה
המאוחרת, 1850-2000 - 13423

תאריך עדכון אחרון 04-09-2021

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2022

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר תמיר קרקסון

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: tamir.karkason@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יימסרו בשיעור הראשון

מורי הקורס:
ד"ר תמיר קרקסון

תאור כללי של הקורס:

קורס זה עוסק בתהליכים מרכזיים בתולדות היהודים בעת החדשה. נדון בהתהוותן של הקהילות היהודיות באימפריות הרב-לאומיות ובמדינות הלאום באירופה ומחוצה לה, ונעסוק במגמות אינטלקטואליות, תרבותיות ופוליטיות מגוונות בקרב היהודים במאה התשע עשרה הארוכה, ובהן: האמנציפציה בקרב יהודי אירופה והניסיונות לשמירה על ייחודיות בעידן של תמורות; תנועת ההשכלה היהודית באירופה ופעילותה של חברת 'כל ישראל חברים' בארצות האסלאם; האנטישמיות והשפעתה על יהודי העולם; ראשיתה של ההגירה היהודית הגדולה, בעיקר לצפון אמריקה, ועוד. לאחר מכן נעסוק ביישוב היהודי הצומח בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם וננתח את עליית הנאציזם ואת ראשיתן של רדיפות היהודים. נדון בהרחבה בשואת העם היהודי, לרבות במחוזותיה המוכרים פחות ביוון ובצפון אפריקה, ובקיצן של מרבית הקהילות היהודיות בארצות האסלאם. לבסוף נסקור את העולם היהודי בימינו, שבו קיימות שתי תפוצות יהודיות עיקריות: בישראל ובארצות הברית, ונתמקד בהרחבה באתגרים שניצבו לפתחה של מדינת ישראל בעשור הראשון לקיומה, עשור של בינו אומה ושל עלייה גדולה מארצות האסלאם ומאירופה. בתוך כך נדון בתפקידה של משטרת ישראל בתקופה מכוננת זו.

מטרות הקורס:

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

הקורס נועד לשמש מבוא כללי להיסטוריה היהודית בעת החדשה. גישת הקורס היא נושאת וכוונולוגית, והקורס ישמש גם מבוא מתודולוגי המבוסס על ספרות המחקר בתחום זה. בין היתר יינתן מקום לנרטיבים אישיים: ספרות יפה, מחזות, ספרות זכרונות ומכתבים, ונשתמש גם בקולנוע ובטלוויזיה עלילתיים ודוקומנטריים גם יחד. בסיום הקורס יכירו התלמידים את מושגי היסוד ואת המגמות הכלליות במהלך ההיסטוריה המודרנית של היהודים, לרבות נושאים כאמנציפציה ואינטגרציה, תמורות תרבותיות, ריבוי זרמים דתיים, מאפייני ההגירה היהודית הגדולה, פוליטיזציה והתהוותן של תנועות פוליטיות יהודיות וכינון מערכת עולמית חדשה של קהילות יהודיות בנות זמננו.

דרישות נוכחות (%) :
100

שיטת ההוראה בקורס: שיעור

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

חלק ראשון (אוקטובר-דצמבר 2021):

מהי היסטוריה יהודית?

בפתח העת החדשה: תנועת ההשכלה והמהפכה הצרפתית

יהודי האימפריה הרוסית במאה ה-19
יהודי האימפריה העות'מאנית במאה ה-19
ההשכלה היהודית בארצות האסלאם במאה ה-19
חברת 'כל ישראל חברים' (כי"ח) ופעילותה באגן הים התיכון
ההגירה היהודית לעולם החדש, 1875-1924
התנועה הלאומית היהודית ערב הצהרת בלפור, 1881-1917
משטרה וצבא באוטופיה הציונית
להיות יהודי מודרני: מבט ממרוקו
'המלחמה הגדולה', 1914-1919: קו השבר
היישוב היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם

חלק שני (יוני-אוגוסט 2022):
שואת העם היהודי: רקע היסטורי
שואת העם היהודי: הקורבנות והפושעים
להיות אסיר באושוויץ: בעקבות ספרו של פרימו לוי, 'הזהו אדם', 1947
מבט על שואת יהודי סלונקי וצפון אפריקה
מלחמת העצמאות, 1947-1949
העלייה הגדולה
לקראת היסטוריה גלובלית של ישראל הצעירה
הקמת עיירות הפיתוח
משטרה ומדינה בישראל הצעירה
יהדות אתיופיה ועלייתה בשנות השמונים והתשעים
יהדות ארצות הברית אחרי 1945
דיון מסכם

חומר חובה לקריאה:

• חלק ראשון (אוקטובר-דצמבר 2021):

1. מהי היסטוריה יהודית? (14.10.2021)
יעקב כץ, מסורת ומשבר, ירושלים תשי"ח, עמ' 11-27
רשות: שלום בארון, 'גטו ואמנציפציה: האם עלינו לשנות את ההשקפה המסורתית?', רוברט ליברלס,
יום-טוב עסיס (עורכים), ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית: קובץ מאמרים (תרגמה אירית סיון),
ירושלים תשנ"ו, עמ' 51-61
2. בפתח העת החדשה: תנועת ההשכלה והמהפכה הצרפתית (21.10.2021)
שמואל פיינר, מלחמת תרבות: תנועת ההשכלה היהודית במאה ה-19, ירושלים תש"ע, עמ' 15-42
3. יהודי האימפריה הרוסית במאה ה-19 (28.10.2021)
בנימין נתנס, מחוץ לתחום: המפגש היהודי עם האימפריה הרוסית המאוחרת (תרגמה אביבה גורן),
ירושלים תשע"ג, עמ' 35-90 (לסירוגין), 373-387
4. יהודי האימפריה העות'מאנית במאה ה-19 (4.11.2021)
דונלד קואטארט, האימפריה העות'מאנית 1700-1922 (תרגמה אורית פרידלנדר), רעננה תשע"ה,
עמ' 51-69
אסתר בנבסה ואהרון רודריג, יהודי ספרד בארצות הבלקן במאות החמש-עשרה-העשרים (תרגמה איה

ברויר), ירושלים תשס"א, עמ' 13-18, 77-93
לקריאה בכיתה: צווי התנט'מאת (1856), בתוך: שמואל אטינגר (עורך), תולדות היהודים בארצות
האיסלאם, ג, ירושלים תשמ"ו, עמ' 89-96

5. ההשכלה היהודית בארצות האסלאם במאה ה-19 (11.11.2021)
תמיר קרקסון, 'המשפחה, התורה ודרך הישר: רבי ברוך מטראני', אופיר טובול (עורך), קול התור:
ציונות מסורתית-ספרדית, ראשון לציון 2021, עמ' 231-242
לקריאה בכיתה: לב חקק, איגרות הרב שלמה בכור חוצין, תל אביב תשס"ה (לסירוגין)

6. חברת 'כל ישראל חברים' (כי"ח) ופעילותה באגן הים התיכון (18.11.2021)
אהרן רודריג, חינוך, חברה והיסטוריה: "כל ישראל חברים" ויהודי אגן הים התיכון, 1860-1929
(תרגמה צביה זמירי), ירושלים תשנ"א, עמ' 13-38
לקריאה בכיתה: מקורות ראשוניים מתוך ספר זה

7. ההגירה היהודית ל'עולם החדש', 1875-1924 (25.11.2021)
גור אלרואי, המהפכה השקטה: ההגירה היהודית מהאימפריה הרוסית 1875-1924, ירושלים תשס"ח,
עמ' 13-56

8. התנועה הלאומית היהודית ערב הצהרת בלפור, 1881-1917 (2.12.2021)
אניטה שפירא, ככל עם ועם: ישראל 1881-2000, ירושלים תשע"ד, עמ' 13-33
יהודה לייב פינסקר, 'אוטו-אמנציפציה', אברהם הרצברג (עורך), הרעיון הציוני: קובץ מדברי ראשונים
ואחרונים בצירוף מבוא ורשימות ביוגרפיות, ירושלים תש"ל, עמ' 132-149
לקריאה בכיתה: חיה הראל, 'קול קורא של הרצל אל יהודי צפון אפריקה', כיוונים 11-12 (תשנ"ח),
עמ' 75-81
(המשך בשיעור הבא)

9. המשך השיעור הקודם; ולאחר מכן:
משטרה וצבא באוטופיה הציונית (9.12.2021)
לקריאה בכיתה: רחל אלבוים-דרור, המחר של האתמול: כרך ב, מבחר האוטופיה הציונית, ירושלים
תשנ"ג (לסירוגין) - מתוך 'מסע לארץ-ישראל בשנת ת"ת' (אלחנן לייב לוינסקי) ו'ירושלים הבנויה'
(בוריס שץ)
לקריאה בכיתה: בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד: רומן, תל אביב תשס"ז, עמ' 66, 184

10. להיות יהודי מודרני: מבט ממרוקו (16.12.2021)

11. 'המלחמה הגדולה', 1914-1919: קו השבר (23.12.2021)
שלמה אהרונסון, המלחמה הגדולה: פרקים במלחמת העולם הראשונה, בן שמן 2012, עמ' 9-19,
139-151, 40-31
אהרון שמואל תמרת, כנסת ישראל ומלחמות הגויים, צחי סלייטר, חיים רוטמן (עורכים), ירושלים תש"ף
(לסירוגין)
סרט: 'שיעור מולדת' (מודי בר-און, ענת זלצר, 2019), פרק 1
<<https://www.youtube.com/watch?v&eq;qdy0-8UAUkM>>

12. היישוב היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם (30.12.2021)
דותן הלוי, 'התקופה הפוסט-עות'מאנית: מסגור חדש לשנות השלטון הבריטי בפלשתינה', ישראל
27-28 (2021), עמ' 13-50

שפירא, ככל עם ועם, עמ' 71-142 (לסירוגין)
הלל כהן, תרפ"ט: שנת האפס בסכסוך היהודי-ערבי, ירושלים 2013, עמ' 11-21, 390-396

בסוף שיעור 12: הכנה למטלת האמצע

• חלק שני (יוני-אוגוסט 2022):

13. שואת העם היהודי: רקע היסטורי (12.6.2022)
שמואל אטינגר, תולדות עם ישראל בעת החדשה (תולדות עם ישראל, כרך שלישי), תל אביב תשכ"ט,
עמ' 297-318

14. שואת העם היהודי: הקורבנות והפושעים (19.6.2022)
ישראל גוטמן, 'אושוויץ - סקירה כללית', ישראל גוטמן, מיכאל בירנבאום (עורכים), אושוויץ: אנטומיה
של מחנה, ירושלים תשס"ג, עמ' 33-61

15. להיות אסיר באושוויץ: בעקבות ספרו של פרימו לוי, 'הזהו אדם', 1947 (26.6.2022)
פרימו לוי, הזהו אדם? (תרגום יצחק גרטי), תל אביב תשמ"ט (לסירוגין)

16. מבט על שואת יהודי סלונקי וצפון אפריקה (3.7.2022)
חנה יבלונקה, הרחק מהמסילה: המזרחים והשואה, תל אביב 2008, עמ' 27-38, 215-228
דאנוטה צ'ך, 'השמדת יהודי יוון באושוויץ', דפים לחקר השואה והמרד, סדרה שניה, ב (תשל"ג), עמ'
181-194
לקריאה בכיתה: שמואל רפאל, גולגותא: מונודרמה, ישראל 2008 (לסירוגין)

17. מלחמת העצמאות, 1947-1949 (10.7.2022)
הלל כהן, 'שתי המלחמות של 48', הזמן הזה (2018)
<<https://hazmanhazeh.org.il/1948-war>>

18. העלייה הגדולה (17.7.2022)
ירון צור, 'אימת הקרנבל - "המרקנים" והתמורה בבעיה העדתית בישראל הצעירה', אלפיים 19
(תש"ס), עמ' 126-164
אסתר מאיר-גליצנשטיין, 'בחזרה לשאלת הגירתם של יהודי ארצות ערב', הזמן הזה (2021)
<<https://hazmanhazeh.org.il/mena-immigration>>

19. לקראת היסטוריה גלובלית של ישראל הצעירה (24.7.2022)
עודד היילברונר, 'לקראת היסטוריה גלובלית של ישראל הצעירה', ציון פו (תשפ"א), עמ' 593-630
עמוס נוי, 'כשהמזרחים היו מודרנה: ייצוגים לא אוריינטליסטיים של מזרחים בישראל בשנות החמישים
והשישים', אביעד מורנו ואחרים (עורכים), ההיסטוריה הארוכה של המזרחים: כיוונים חדשים בחקר
יהודי ארצות האסלאם, קריית שדה בוקר תשפ"א, עמ' 127-144

20. הקמת עיירות הפיתוח (31.7.2022)
אבי פיקאר, 'חלוצים ללא הילה', סגולה 95 (תשע"ח), עמ' 26-39
קטעים מתוך סרט: סאלח פה זה ארץ ישראל (דוד דרעי, דורון גלעזר, רותי יובל, 2017)
<<https://13tv.co.il/vod/sallah>>

21. משטרה ומדינה בישראל הצעירה (14.8.2022)

שלומי שטרית, "בשוטר תלוי הדבר...": משטרת ישראל ואמון הציבור, 1948-1953, משטרה והיסטוריה 1 (תשע"ט), עמ' 50-88
שרון גבע, 'שחרור בתנאים מגבילים: נשים במשטרת ישראל 1948-1958', משטרה והיסטוריה 1 (תשע"ט), עמ' 89-118
רשות: עודד רון, "עשר שנים לפחות הוא מהלך בין הצללים": שוטרים מקבוצות מיעוט במשטרה העברית (1947-1958)', משטרה והיסטוריה 2 (תשפ"א), עמ' 15-47

22. יהדות אתיופיה ועלייתה בשנות השמונים והתשעים (21.8.2022)
שלי אינגדאו-ונדה, חוסן בהגירה: הסיפור של יהודי אתיופיה בישראל, תל אביב 2019 (לסירוגין)

שיעורים 23-24: שיעור השלמה כפול (25.8.2022, 11:00-12:30; 13:30-15:00)

23. יהדות ארצות הברית אחרי 1945 (25.8.2022, 11:00-12:30)
יונתן ד' סרנה, היהדות באמריקה (תרגמה אביבה גורן), ירושלים תשס"ה, עמ' 263-355 (לסירוגין)
סרט: 'היהודי החדש' (גורי אלפי, 2021), פרק 2 ('הגוונים')
<<https://www.youtube.com/watch?v&eq;B4QlhcbPSos>>

24. דיון מסכם (25.8.2022, 13:30-15:00)
• אחרית דבר: 'אלטנוילנד' ואנחנו
הרצל, אלטנוילנד, עמ' 97-101 (הדיאלוג עם רשיד ביי על מעמד הערבים), 146 (ליל הסדר), 228-229 (סיום)
• סיכום הקורס
• יהדות המאה ה-21 בין שני המרכזים - ישראל וארצות הברית
• הכנה לבחינת הבית

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 60 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 40 %
מטלת אמצע

מידע נוסף / הערות:
בכל שאלה והתייעצות אנא צרו קשר עם עוזרת ההוראה, גב' אסתר רות זדיאל:
esther.rute@mail.huji.ac.il

שעות הקבלה יתקיימו מיד לפני מועד הקורס (סמסטר א': יום ה', 12:00-13:00; סמסטר ג': יום א',
15:00-16:00)
ניתן לפנות גם למרצה: ד"ר תמיר קרקסון - il.ac.huji.mail@karkason.tamir

הרכב הציון הסופי:

- ישנה דרישה לנוכחות מלאה (100%) בשיעורים. התלמידים נדרשים לקרוא את המאמרים לקראת
כל שיעור.

- 40% מהציון הסופי: מטלת אמצע ('בחינת בית') באורך שני עמודים. המטלה תינתן בתום החלק
הראשון של הקורס ותאריך הגשתה ייקבע בהמשך.

- 60% מהציון הסופי: בחינת בית באורך שלושה עמודים, שתינתן לקראת השיעור האחרון של הקורס
ותאריך הגשתה ייקבע בהמשך.